

УДК 374.7 – 043.86(4)

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ОСВІТИ ДОРΟΣЛИХ У ЄВРОПЕЙСЬКИХ КРАЇНАХ

© О. С. Волярська, О. І. Пастушок

У статті проаналізовано особливості розвитку освіти дорослих у європейських країнах, зокрема Великій Британії, країнах Європейського Союзу. Обґрунтовано, що взаємодія міжнародних інституцій в реалізації стратегії розвитку освіти дорослих сприяє забезпеченню якісного рівня навчання дорослого населення. Визначено соціальну потребу щодо докладання значних зусиль для гарантування участі дорослих у професійно освітньому процесі впродовж життя

Ключові слова: освіта впродовж життя, освіта дорослих, неформальна освіта, професійна підготовка

In the article was considered a question of necessity of introduction of the system approach to organization of education of adult population in European space, to choice of optimal ways of the effective professional preparation of the different categories of adults for the diverse directions of qualification advance, determination of criteria of assessment of informal education of adults. There were grounded characteristics of professional training of specialists and unemployed people by the models on examples of Great Britain, Poland. There was determined the role of formal and informal education of adults. Formal education is given by the higher educational institutions – universities, institutions of postgraduate education, polytechnics and colleges. Informal education of adults is provided by the teaching associations, national educational institutions.

There were determined the vectors of modernization of education of adult population: orientation on the real needs of customers (private persons and entrepreneurs); structural transparence and content flexibility of learning programs; multichannel financing; democratization of the system of education of adults by decentralization of managerial authorities.

Conceptual principles of systematization of the prospects of development of education of adults in developed European countries are: determinism of educational policy of aforesaid countries by historical, political, national, socio-economic, cultural factors.

We assign to the prospective directions of further researches: the theory and practice of education of adult population in the context of elaboration of civil society of the global scale; psychological adaptation of adults to the study and/or work in the foreign countries; acknowledge of the results of formal and informal education within international cooperation

Keywords: lifelong education, education of adults, informal education, professional preparation

1. Вступ

Під впливом динамічних глобалізаційних процесів у світі освіта дорослих набуває рис транснаціонального характеру. За умов інтернаціоналізації економіки, освіти, науки, культури, стрімкого розвитку інформаційних технологій, динамічними змінами на ринку праці та його новими вимогами до фахівців проблема розвитку освіти впродовж життя стає особливо актуальною, а її розв'язання потребує здійснення кардинальних змін у системі професійної освіти дорослих на всіх рівнях.

Науковий аналіз цієї актуальної проблеми дав можливість виявити суперечності у вітчизняному освітньому просторі щодо ставлення до розвитку освіти дорослих, зокрема між: необхідністю приведення освіти і науки до рівня світової якості та відсутністю національної стратегії інтеграції у європейський освітній простір; доцільністю врахування тенденцій розвитку освіти дорослих у зарубіжних країнах та недостатнім системним вивченням й узагальненням відповідного досвіду у вітчизняній педагогічній теорії і практиці [1]. За цих обставин інтерес викликає вивчення особливостей розвитку освіти дорослих у розвинених європейських країнах.

2. Літературний огляд

Питання освіти дорослого населення є досить розробленим у теорії та практиці філософської, пси-

хологічної та педагогічної науки. Науковцями відзначені тенденції розвитку освіти дорослих (Коваленко С. М. [2], Товканець Г. В. [3]); психологічні особливості дорослих (Волярська О. С. [4] та ін.). Особливості викладацької діяльності в навчальних закладах для дорослих Григор'єва Т. Ю. [3] та ін.); андрагогічної моделі навчання дорослих (Лук'янова Л. Б. [5], Товканець Г. В. [3] та ін.), концептуальні положення щодо інтеграційних та глобалізаційних процесів у неперервній освіті та підготовці кваліфікованих фахівців в Україні та зарубіжних країнах на різних історичних етапах (Коваленко С. М. [2] та ін.).

Водночас нами не виявлено праць, в яких би досліджувалися й дістали розв'язання проблеми вивчення досвіду східноєвропейських країн з розвитку систем освіти дорослих. Недооцінка спрямованості змісту підготовки та освіти впродовж життя дорослого населення негативно позначається на рівні їхньої готовності до здійснення професійно-практичного працевлаштування. Це зумовлює необхідність посилення уваги до вивчення особливостей розвитку освіти дорослих в таких провідних країнах як Велика Британія, країни Європейського Союзу (ЄС). У зв'язку з цим потребують розгляду такі питання: необхідність системного підходу до організації освіти дорослого населення в європейському просторі; вибір оптимальних шляхів ефективної професійної підготовки різних категорій дорослих до різноманітних

напрямів підвищення кваліфікації; визначення критеріїв оцінювання неформальної освіти дорослих.

3. Мета та задачі дослідження

Мета дослідження – проаналізувати особливості розвитку освіти дорослих у провідних європейських країнах.

Для досягнення поставленої мети були вирішені наступні задачі:

- проаналізовано праці зарубіжних вчених з проблеми розвитку освіти дорослих;
- вивчено діючі закони у сфері освіти, а зокрема освіти впродовж життя;
- узагальнено психолого-педагогічну літературу у сфері освіти дорослих.

4. Аналіз освіти дорослих у провідних європейських країнах

Обґрунтуємо особливості професійного навчання дорослих на прикладі Великої Британії. У контексті наукового осмислення проблеми освіти дорослого населення особливо цінними є праці відомих англійських учених R. Jones, S. Kerka, J. Lowe, A. Rogers; науково-педагогічні видання міжнародних організацій – Ради Європи, ЮНЕСКО, Європейської мережі інформації і документації в галузі освіти; британські офіційні та нормативні документи (парламентські звіти, звіти та рекомендації урядових комісій, законодавчі акти з питань освіти дорослих тощо); матеріали педагогічних видань Великої Британії та інших зарубіжних країн у галузі професійного навчання дорослих (наприклад, *Language Teaching*, *International Journal of Lifelong Education*, *International Journal of Teaching and Learning in Higher Education*) [4].

Українська дослідниця Г. Товканець відзначає, що заходи щодо поліпшення «якості освіти та підготовки кадрів розроблялися інституціональними структурами ЄС і різними міжнародними освітніми установами і некомерційними організаціями, з-поміж яких: Європейська Комісія DG EAC, Європейський Парламент, Рада ЄС у справах молоді освіти і культури, Європейський центр розвитку професійної освіти (CEDEFOP), Європейський Міжнародний центр освіти, Виконавче агентство з освіти, аудіовізуальних засобів та культури, Європейський фонд якості у сфері електронного навчання (EFQUEL), Європейський форум з технічної і професійної освіти та підготовки кадрів, Департамент освіти та соціальної політики (EIESP), Європейський інститут державного управління (EIPA), Асоціація професійної освіти і навчання (EVTA) тощо» [3]. З нашої точки зору, взаємодія таких міжнародних інституцій в реалізації стратегії розвитку професійної освіти сприяє забезпеченню якісного рівня професійного навчання дорослого населення.

Здійснений аналіз наукових праць відомих вітчизняних та зарубіжних дослідників з окремих питань неперервної освіти в Великій Британії дозволив констатувати, що важливими й функціонально пов'язаними складовими системи освіти дорослих цієї країни є формальна та неформальна освіта. Формальну освіту надають вищі навчальні заклади – універ-

ситети, навчальні заклади подальшої освіти, політехнікуми, коледжі. Неформальна освіта дорослих забезпечується навчальними асоціаціями, національними організаціями освіти (наприклад, Міжнародна організація освіти дорослих) [6].

Вивчення законодавчих проектів засвідчило інституалізацію освіти дорослих у національній системі освіти Великої Британії та надання відповідним місцевим органам влади права безпосередньо займатися організацією навчального процесу та проводити різні культурні програми для фахівців і незайнятого населення. Так С. Коваленко, розглядаючи особливості освіти дорослих в Англії встановила, що рекомендованими напрямами професійного навчання фахівців і незайнятого населення є створення відповідного нормативно-правового поля; розробка навчальних програм та стандартів базової освіти, орієнтованих на дорослий контингент [2]. Дослідниця відзначила такі вектори модернізації професійного навчання дорослого населення: орієнтація на реальні потреби замовників (приватних осіб та підприємців); структурна прозорість та змістова гнучкість; багатоканальне фінансування; демократизація системи шляхом децентралізації управлінських повноважень [2].

Т. Григор'єва в результаті аналізу підготовки вчителів-філологів до навчання дорослих у системі неперервної освіти Великої Британії встановила, що до закладів, які забезпечують «освіту дорослих віднесено: вечірні інститути (*evening institutes*); коледжі подальшої освіти (*colleges of further education*); освітні центри (*educational centres*); літературний інститут (*The City Literary Institute*); робітничий коледж для чоловіків (*The Working Men's College*); громадський коледж (*community college*). Характерною особливістю діяльності навчальних закладів для дорослого населення визначено впровадження гуманітарної освіти, а серед популярних курсів навчання – вивчення англійської мови та літератури, історії, археології та інші дисципліни. Окреслено роль місцевих управлінь у фінансуванні освіти дорослих та відповідальності за якість наданих освітніх послуг» [6]. Отже, Здійснений теоретичний аналіз системи професійного навчання фахівців в Англії дозволив визначити такі принципи сучасного розвитку професійного навчання дорослих, як: взаємодія неформальної та формальної освіти; незалежність, децентралізація, добровільність, доступність всіх форм навчання; спрямованість змісту навчання на формування ключових та функціональних компетентностей громадян; поширення освіти дорослих у світовому освітньому просторі.

Європейська Комісія з питань освіти [7] наголошує, що потрібно докладати значних зусиль для гарантування участі дорослих у професійно освітньому процесі впродовж життя. Зарубіжні науковці вважають, що потрібно розробляти та використовувати сучасні стимули для мотивації до навчання безробітних з метою розвитку їхніх навичок, необхідних для працевлаштування та соціальної інтеграції. Слід зауважити, що політика ряду європейських країн у сфері освіти дорослих спрямована не тільки на її економічну доцільність (її роль визначається

ринком праці), але й ще приділяє велике значення соціально-культурної складової. З точки зору Г. Товканець, освіта в Європі є визначальним чинником як професійного, так і особистісного розвитку дорослої людини [3].

Слушною є думка видатної української вченої Л. Лук'янової про те, що в освіті дорослих у Польщі відбувається суттєва трансформація традиційних способів передавання готових знань, створюються нові технології, які уможливають задоволення потреб як окремої особистості, так і суспільства загалом. С тає очевидним, що для роботи в освітньому середовищі з дорослими потрібні високоосвічені професіонали, які мають відповідну професійно-психологічну підготовку, що ґрунтується на андрагогічних засадах [5].

5. Результати дослідження та їх обговорення

Переважає більшість європейських країн мають законодавчо-нормативну базу щодо врегулювання освіти дорослих, де визначено її мету, принципи й механізми державної підтримки, основні суб'єкти, їх права і обов'язки, способи координації дій різних провайдерів освітніх послуг, а також принципи та схеми фінансування [1]. Узагальнення результатів наукового пошуку довело, що Англії та в європейських країнах фахівці отримують професійну підготовку відповідно до стандарту професії, тобто відповідно до набору професійних і особистісних якостей і властивостей, яким надається особливе значення при організації професійного навчання.

Здійснений нами аналіз зарубіжного досвіду [1, 7–10] розвитку освіти дорослих дозволяє зробити висновок, що в світі склалися три типи навчання дорослого населення:

1) унітарна, загальноосвітня система спеціалізованих державних навчальних центрів для дорослих (фахівців і безробітних), що орієнтується на національні міністерства праці та освіти (досвід Німеччини, Швеції та Франції) за участю інших освітніх установ;

2) навчання дорослих в державних і недержавних навчальних закладах різного рівня професійної підготовки всього освітнього поля країни при жорсткій регламентації розміщення замовлень на навчання з боку відділів з праці (США, Канада);

3) навчання дорослих в країнах, де існує практика довічного найму, які шукають роботу в корпораціях, фірмах та інших суб'єктах господарювання, що мають свою навчально-виробничу базу (Японія, Південна Корея).

Отже, особливості європейської освіти дорослих обумовлені сучасними тенденціями в економічній сфері багатьох країн світу: очікуваннями суспільства якісних змін у діяльності освітніх закладів і центрів зайнятості; динамічним розвитком систем професійного навчання фахівців і безробітних; рівнем розвитку виробництва та соціальної сфери; вимогами ринку праці, роботодавців, інформаційно-технологічного суспільства; зростаючими освітніми потребами безробітних; постійним зростанням вимог до рівня професійної компетентності фахівців, які здійснюють професійне навчання безробітних.

6. Висновки

Таким чином, основними напрямками розвитку освіти дорослих в міжнародному середовищі є: експерименти з нелінійної організації навчального процесу, впровадження кредитної системи й бально-рейтингового оцінювання, розробка та реалізація індивідуальних програм освіти, організація взаємодії з ринком праці, замовниками та споживачами професійних кадрів, створення систем управління якістю освіти в ході формування незалежної національної системи оцінки якості отриманої випускником освітнього закладу кваліфікації. Вітчизняна практика показала, що перший тип організації найбільш підходить для навчання дорослих: він дозволяє вирішувати програми зайнятості під жорстким контролем держави на регіональному рівні.

Визначимо, що концептуальними засадами систематизації перспектив розвитку освіти дорослих у розвинених європейських країнах є детермінованість освітньої політики зазначених країн історичними, політичними, національними, соціально-економічними, культурними чинниками. Тому при формуванні системи освіти дорослих необхідно враховувати як вітчизняний та зарубіжний досвід у цій галузі.

Здійснене дослідження не вичерпує всієї повноти проблем розвитку освіти дорослих у розвинених європейських країнах. До перспективних напрямів подальших досліджень відносимо: теорію і практику освіти дорослого населення у контексті розбудови громадянського суспільства глобального масштабу; психологічну адаптацію дорослих до навчання й або роботи в середовищі зарубіжних країн; визнання результатів формальної і неформальної освіти в межах міжнародного співробітництва.

Література

1. Awszeniuk, N. Europejski wymair internacjonalizacji ksztalcenia pedagogicznego [Text] / N. Awszeniuk // *Educacja ustawiczna doroslych: kwartalnik naukowo-metodyczny*. – 2010. – Vol. 4, Issue 71. – P. 14–19.
2. Коваленко, С. М. Тенденції розвитку освіти дорослих в Англії (остання чверть ХХ – початок ХХІ ст.) [Текст]: дис. ... канд. пед. наук / С. М. Коваленко. – Житомир, 2005. – 235 с.
3. Товканець, Г. В. Розвиток економічної освіти у вищій школі Чехії і Словаччини у ХХ столітті [Текст]: дис. ... д-ра пед. наук / Г. В. Товканець. – Київ, 2014. – 515 с.
4. Волярська, О. С. Професійна підготовка безробітних: зарубіжні та вітчизняні тенденції [Текст] / О. С. Волярська // *Порівняльна професійна педагогіка*. – 2015. – Т. 5, Вип. 2. – С. 170–175.
5. Лук'янова, Л. Б. Освіта дорослих у сучасному українському науковому дискурсі [Текст]: зб. наук. пр. / Л. Б. Лук'янова. – В кн. Я – концепція академіка Неллі Ничкало у вимірі професійного розвитку особистості. – К.: НАПН України, 2014. – С. 364–371.
6. Григор'єва, Т. Ю. Особливості викладацької діяльності в навчальних закладах для дорослих [Текст]: зб. наук. пр. / Т. Ю. Григор'єва // *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методи навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*. – 2006. – Вип. 10. – С. 296–299.
7. Stelmach, W. Władza i kierowanie. Teorie i praktyki biurokracji [Text] / W. Stelmach. – Warszawa: PLACET, 2010. – 224 p.

8. Ensuring Basic Skills for All. Thematic Report 1. ASEM Lifelong Learning, 2002 [Electronic resource]. – Available at: <http://www.uvm.dk/asem/reports/asemthe-matic-reportl.pdf/>

9. Global report on adult learning and education [Text]. – UNESCO Institute for Lifelong Learning, Hamburg 2009, op. cit.

10. Global Employment Trends 2014: Risk of a jobless recovery? [Text]. – International Labour Office. Geneva: ILO. 2014. – 126 p.

References

1. Awszeniuk, N. (2010). Europejski wymair internacionalizacji ksztalcenia pedagogicznego. Edukacja ustawiczna doroslych: kwartalnik naukowo-metodyczny, 4 (71), 14–19.

2. Kovalenko, S. M. (2005) Tendentsiyi rozvytku osvity doroslykh v Anhliyi (ostannya chvert' XX – pochatok XXI st.) [Development trends of adult education in England (last quarter of XX - beginning of XXI century)]. Zhytomyr, 235.

3. Tovkanets', H. V. (2014). Rozvytok ekonomichnoyi osvity u vyshchiiy shkoli Chekhiyi i Slovachchyny u XX stolitti [The development of economic education in high school Czech Republic and Slovakia in the twentieth century]. Kyiv, 515.

4. Volyars'ka, O. S. (2015) Profesiyna pidhotovka bezrobotnykh: zarubizhni ta vitchyznyani tendentsiyi [Professional training of the unemployed: foreign and domestic the trend]. Porivnyal'na profesiyna pedahohika, 5 (2), 170–175

5. Luk"yanova, L. B. (2014). Adult education in modern Ukrainian academic discourse [Education for Adults in modern Ukrainian the scientific discourse]. Konceptiya akademika Nelli Ny`chkalo u vy`miri profesijnogo rozvytku osoby`stosti, 364–371.

6. Hryhor"yeva, T. Yu. (2006). Osoblyvosti vykladats'koyi diyal'nosti v navchal'nykh zakladakh dlya doroslykh [Features of teaching in schools for adults]. Suchasni informatsiyi tekhnolohiyi ta innovatsiyi metodyky navchannya u pidhotovtsi fakhivtsiv : metodolohiya, teoriya, dosvid, problemy, 10, 296–299.

7. Stelmach, W. (2010). Władza i kierowanie. Teorie i praktyki biurokracji. Warszawa: PLACET, 224.

8. Ensuring Basic Skills for All. Thematic Report 1. ASEM Lifelong Learning, 2002. Available at: <http://www.uvm.dk/asem/reports/asemthe-maticreportl.pdf/>

9. Global report on adult learning and education (2009). UNESCO Institute for Lifelong Learning, Hamburg.

10. Global Employment Trends 2014: Risk of a jobless recovery? (2014). International Labour Office. Geneva: ILO, 126.

Дата надходження рукопису 16.06.2016

Волярська Олена Станіславівна, доктор педагогічних наук, доцент, провідний науковий співробітник, Відділ андрагогіки, Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України, вул. Берлінського, 9, м. Київ, Україна, 26254
E-mail: esv66_66@mail.ru

Пастушок Ольга Іванівна, здобувач, Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України, вул. Берлінського, 9, м. Київ, Україна, 26254, викладач, завідувач навчально-виробничою практикою, Нікопольське педагогічне училище ДВНЗ «Криворізький національний університет», вул. Станіславського, 7, м. Нікополь, Україна, 53200
E-mail: lyana77@ukr.net

УДК 004:37

РОЛЬ ВЧИТЕЛЯ ІНФОРМАТИКИ У ПОБУДОВІ ІНФОРМАЦІЙНО-ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ШКОЛИ

© В. В. Шовкун

Важливим кроком в реалізації формування в учнів компетентностей необхідних для успішного життя в сучасному суспільстві в межах навчального закладу стає створення інформаційно-освітнього середовища (ІОС). У статті розглянуто структуру інформаційно-освітнього середовища Херсонського фізико-технічного ліцею, його особливості, функціональні можливості для різних учасників освітнього процесу з відповідними рівнями доступу

Ключові слова: навчальний процес; організація навчального процесу; учитель інформатики; інформаційно-освітнє середовище

The one of basic norms of guaranteeing of formation of competences, necessary for the successful life of pupils in the modern society, is a creation of correspondent informational-educational environment. That is why the important step in realization of the aforesaid educational tendencies within educational institution is a creation of informational-educational environment (IEE) that takes into account the features and needs of the modern generation of pupils. In the article is considered the structure of informational-educational environment of Kherson physical-technical lyceum, its features and functional possibilities for the different participants of educational process with correspondent levels of access. The offered informational-educational environment is permanently improved and added with new modules of software for support of the learning process, automation of the part of processes of the institution management, cooperation with parents

Keywords: educational process; organization of educational process; teacher of Informatics; informational-educational environment